První literární překlady z portugalštiny

Bc. Petra Šantorová, Ústav románských studií, 3. ročník NMgr.

FILOZOFICKÁ FAKULTA
Univerzita Karlova

Počátky českého překladu z portugalsky psaných literatur (1898-1948)

Starší dějiny překladu z portugalštiny do češtiny nebyly doposud zpracovány. Naším cílem je vytvořit ucelený obraz tohoto období, za jehož hraniční body považujeme rok vydání prvního knižního překladu z portugalštiny (*Svěřenkyně páně farářovy*, 1898) a rok 1948, s nímž přišla zásadní proměna knižního trhu.

PORTUGALSKÁ LITERATURA

1 biografie, 1 drama,
1 veršovaný epos, 3 básnické sbírky, 8 románů

BRAZILSKÁ LITERATURA

1 sbírka náboženské poezie, 2 romány

Obrázek 1. *přebal portugalského románu Dobrodruh ve Svaté zemi (1919)*

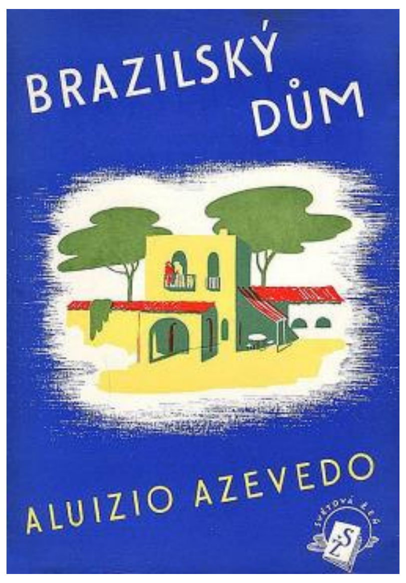

Obrázek 2. *přebal brazilského románu Brazilský dům (1938)*

VÝZKUMNÝ MODEL K DĚJINÁM PŘEKLADU

- přípravné práce k dějinám překladu
- praxeologie překladu
- vývoj překladatelských metod
- úloha překladu v literárním vývoji
- funkce překladu v literárním životě
- typologie národního překladu

Schéma 1.

Metodologie v dějinách překladu

- Teoretické modely československých translatologů.
- **JIŘÍ LEVÝ** (1926-1967) – Vyzdvihuje důležitost dějin překladatelství pro literární teorii, překladatelský vývoj a historii české literatury.[1] Věnuje se jim z hlediska překladatelské metody.[2] Upozorňuje na problematiku „překladů z druhé ruky".
- **ANTON POPOVIČ** (1933-1984) – Vychází z Levého práce. Sestavuje výzkumný model k dějinám překladu.[3] (viz. Schéma 1)
- Výzkum je založen na primárních (portugalské a brazilské originály a české překlady) a sekundárních zdrojích (teoretické literární publikace, archiválie) v českých a zahraničních knihovnách a archivech. Jedná se o kombinaci historiografického bádání v literárních dějinách a translatologické analýzy.

FEUILLETON.

Portugalská literatura.

(Dokončení.)

Anthero de Quental, stojící nejdříve pod vlivem de Deusovým, z něhož se však brzy vyprostil, jest básníkem filosofickým, tak trochu chmurnější Sully Prudhommse. Jeho učiteli jsou Hegel a zejména Schoppenhauer, ale ve vyjadřování zachovává jasnost zcela francouzskou a upomíná někdy na Lecontea de Lisle. Jest méně národní nežli de Deus, ale umělečtější. Jeho »Ody moderní« nepodávají nám plného měřítka, ale »Sonety«, úplně idealistické, skeptické, pessimistické a budhistické jsou bez odporu překrásné. V mlhách metafysiky vidí básník mijeti přízraky podobné Goethovu »Faustu«, upomínající na fantomy Quinceyova požívače opia. Vážný spád jazyka portugalského dodává veršům těm zvláštní stlumené harmonie bubnů, pokrytých krepem. Než všecka tuto beznaděje přechází v svatost, v nirwanu štěstí.

Guerra Junqueiro, veliký talent, výmluvný, ironický, brutální i delikátní. S počátku jeho »Smrt Dona Juana« vzbudila rozhořčení i obdiv z druhé strany, podobně, jako při Richepinových »Blasphèmes«. Grandiosní je báseň »Stáří nebeského Otce« — skepticism a pronikavý smutek; nadšení dostihuje tam skutečně velkopoetiř...

[illegible] chef d'oeuvre Junqueirovým jsou jeho »Prostí lidé«, které může zaujmouti místo mezi nejpozoruhodnější plody moderních literatur — scény líčené půvabně a v té době s titěrně dokonalým realismem. Dýchají vůní portugalského venkova, zjevují soucitnou, chvějící se duši, instinktivní pantheism, mystický kult bolesti. Takřka jižní Tolstoj! Poesie tato vyšla z náboženských rozjímání o utrpení a vznešenosti ponížených. Dikce i prosodie jsou zcela nové, obohacené úchvatnými effekty malebnými i hudebními, forma plynná, zářná, dokonale kujná. Připomínají svojí průhledností a silou čistoty a nádhery Verlainovu »Sagesse«.

Cesario Verde, zemřelý v Lisaboně 1886, nejsa stár 30 let, zanechal sbírku veršů, které měla značný vliv na současné hnutí básnické. Kniha veršů úchvatné originality, s mysteriosním přízvukem.

José Simoës Dias jest básníkem lidovým, tak jako Joao de Deus — dívky zpívají o slavnostech jeho skladby, mající úplně ráz národních písní; forma jest nejčistší, nejrozmanitější; nejdovednější využití pokroku veršovnictví a stylu; melodická dikce s jemnými odstíny, upomíná na poesii troubadourů. Kdežto de Deus je exklusivně portugalský, ztělesňuje v sobě autor na celém poloostrově vyhlášených »Peninsularos« dva odlišné charaktery sousedících národů — Španělů i Portugalců.

Odkojencem Gautierovým a Flaubertovým je Gomes Leal, autor vzdělávací i mystické, vynikající svojí prostotou »Historie Ježíšovy pro malé děti«. Jest to naivní kresba, zdobená místy uměleckými výplody fantasie.

Eugenio Castro zavedl do Portugal symbolism. Užívá výhradně půvabných, skvělých, barvitých slov. Jeho verše oslňují jako paprsky sluneční, pronikající tabulemi štíhlých, vysokých oken kostelních. Vyvolává daleké, zázračné legendy, plné mystické sensuality. Jeho modernost libuje si v gotické nebo byzantické dekoraci. Vyvinul zejména všechny prostředky poetického slovníku. Zejména v »Horas« voleny jsou výrazy s pečlivostí, dostihují nádhery mosaik, a zároveň také pod zpěvným výrazem pozůstává myšlenka, což jest vlastní poesii portugalské.

Ke Castrovi a Antoniovi Nobreovi připlíná se celá skupina nových básníků, především lyrických a sensitivních, a již dosti známých.

Z nich jest Alfonso Lopes Vieira, jehož poddajná forma předvádí nám ideál jemnosti a něžnosti. Jasnost ve výrazu, jednotvárnost obrazů, taková průhlednost, že dává volně prozařovati ideí. Antonio Patricio, autor »Oceánu«, divoký milovník života a síly. Nietzscheovec, sensualista.

Jemnější Thomaz de Fonseca reaguje zatím proti mysticismu Junqueirově, a uvažuje-li o osudu nízkých, klóní se spíše k revoltě nežli k resignaci.

Než mezi všemi básnickými talenty, objevivšími se v posledních letech, nejvíce vyniká Xavier de Carvalho, nejrozmanitější a té doby nejupřímnější. Jeho sbírka »Poesia humana« jest inspirována vzněty, vycházejícími z lásky, snění i ze světa vnějšího. Tato bohatost básnického fondu nalézá se ve formě; jestliže verše de Carvalhovy podržely důkladnost parnasistskou, dovedly přece nabýti prosodické volnosti, novějších škol. Básník drží se po boku symbolismu, ale nezabíhá tam. V díle tom lze cítiti ducha portugalského, snivého a jemného; než také lze tam poznati složitější původ, někdy neduživý pařížskou civilisací. Neboť v knize té obráží se stejně život pařížských boulevardů, jako malebnost pobřeží portugalského a lissabonských předměstí; jest pařížským rodákem.

*

Divadlo portugalské jest daleko chudší nežli lyrika.

Především jmenovati dlužno spisovatele komedií, Fernando Caldeiru, který svými pracemi dosáhl všech triumfů, o nichž se jen dramatikovi může sníti. Jeho dramata vyznačují se vzácnou sensitibilitou. V théatre Normal hrála se jeho veršovaná komedie »Jitro«, která náleží k nejpozoruhodnějším plodům současného portugalského divadla.

Henrique Lopes de Mendonça a Joao de Camara pěstovali historický genre. Mendonça napsal »Vévodu z Vizen«, obdrževší cenu pěti tisíc franků, založenou králem Dom Luisem a udělenou mu Akademií lisabonskou, a »Smrt«. Camara jest autorem dramat Don Alfonso VI. a »Don Sebastian«, inspirovaných historií národní. Upomínají na divadlo Hugovo. Než přes svoje některé mistrovské scény neuvedly tyto kusy v zapomenutí Garrettova »Frei Luiz de Souza«.

Obrázek 3. *fejeton věnovaný portugalské literatuře v dobovém československém tisku (1910)*

První překladatelské počiny

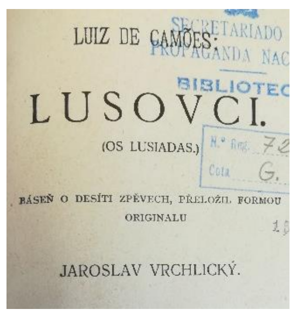

Obrázek 4. *titulní list českého vydání Lusovců*

Portugalský básník Xavier da Cunha (1840-1920) požádal **JAROSLAVA VRCHLICKÉHO** (1853-1912) o překlad básně pro své polyglotní dílo. Český literát se začal věnovat portugalské lyrice a přeložil renesanční epos *Lusovci* (1902), jehož autorem je Luís Vaz de Camões (1524-1580).

Mezinárodní charakter Moderní revue

Klíčový autor české moderny **ARNOŠT PROCHÁZKA** (1869-1925) založil časopis *Moderní revue*, v němž vyšlo několik článků o portugalské a brazilské literatuře. Zasloužil se o překlad dramatu Eugénia de Castra (1869-1944) *Belkiss, královna sábská, axumská a hymiarská* (1900).

Obrázek 5. *přední desky dramatu Belkiss*

Ve spojení s českou portugalistikou

Překladu z portugalštiny a reflexi portugalské literatury se věnovali také **RUDOLF J. SLABÝ** (1885-1957) a **VÁCLAV ČERNÝ** (1905-1987), kteří působili na Filozofické fakultě UK. Jejich činnost byla spjata s volnými kurzy portugalštiny a později i s oddělením portugalistiky.

Cestou diplomacie

První ženou – překladatelkou z portugalštiny byla **MILADA FLIEDEROVÁ** (1893-1980), manželka československého diplomata Roberta Fliedera, který v letech 1936 a 1937 působil jako velvyslanec v Portugalsku. Přeložila několik románů portugalského prozaika Ferreiry de Castra (1898-1974).

Obrázek 6. *přebal románu Stín kaučuku*

Kontakt

Bc. Petra Šantorová
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
psantorova@seznam.cz

Reference

1. LEVÝ, Jiří. Umění překladu. Čtvrté, upravené vydání. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.
2. LEVÝ, Jiří a Jiří HONZÍK. České teorie překladu. (1), Vývoj překladatelských teorií a metod v české literatuře. Vydání druhé (rozdělené do dvou svazků). Praha: Ivo Železný, 1996. ISBN 80-237-1735-9.
3. POPOVIČ, Anton. Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie. Druhé prepracované a rozšírené vydanie. Bratislava: Tatran, c1975

- Obrázek 1. Databáze knih. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/knihy/dobrodruh-v-svate-zemi-204535
- Obrázek 2. Databáze knih. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/knihy/brazilsky-dum-55842
- Obrázek 3. Moravská orlice. V Brně: František Uman, 11.11.1910, 48(258). s. [5]. ISSN 1803-117X.
- Obrázek 4. Archiv autorky.
- Obrázek 5. DE CASTRO, Eugénio a Arnošt PROCHÁZKA. Belkiss: královna sábská, axumská a hymiarská. Praha: Moderní revue, 1900. s. [a]. Dostupné také z: https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:45f93be0-81a8-11e7-8b50-001018b5eb5c
- Obrázek 6. Archiv autorky.